Sait Çetinoğlu – Ermeni Halkının Destansı Hikayesi

Posted on 08/07/2026

Hampersum Aghbashian'ın *111 years Commemorating the Armenian Genocide of 1915* başlığıyla okuyuculara sunduğu kapsamlı çalışması Ermeni halkının geçmişten geleceğe yükselen bir anıtı niteliğindedir.

Sevgili Hampersum Aghbashian kadim Ermeni tarihinden başlayarak günümüze uzanan Ermeni halkının sürgünler katliamlar ve soykırımlara rağmen ayakta kalmasının bir panoramasını çizerken, Ermeni halkının asırlara dayanan tarihini özetleyerek okuyucuya sunar.

Sadece, hayatta kalanların destansı hikayesini değil, Ermeni halkının bulunduğu coğrafyayı bir nakış gibi işleyerek nasıl dönüştürdüğünü ve eklemeleriyle coğrafyaya yeniden hayat kazandırdığının destansı hikayesidir.

Ermenilerin bulundukları coğrafyayı daha yaşanır kılan eserleri de bu sonsuz destanın satırları gibidirler. Kaleler, Saraylar, yollar, köprüler, kiliseler, manastırlar, okullar… Bunlar Ermeni halkının insanlığa ve uygarlığa katkısının canlı kanıtları olarak yüz yıllardır zamana ve onların yok edilmesini amaç edinen vandallara inat Ermeni halkının mirası olarak direnmektedirler.[1]

Hampersum ahparik'in çalışmasında sayfalara serpiştirilen, bugün var olan yada vandalizme kurban giden Ermeni sanat eserleri, Ermeni el yazmalarının kenar süsü gibi tarihsel bir manzara sunar ve tarihe şahitlik ederler.

Bulundukları coğrafyayı tüketmekten ve yok etmekten başka marifeti olmayan, oralara çadır kurmaktan başka bir katkısı olmayan bir uygarlık düzeyi tarafından kolonize edilen ve harabeye çevrilen tarihi Ermenistan'daki bu eserler soykırıma uğrayan Ermeni halkının gözyaşları olarak okumak/görmek de somut gerçeğin önemli bir parçasıdır. [2]

Ermeni halkının eserleri bugün, Ermeni halkının ata topraklarından soykırımla kazınması ve yok edilmesinden sonra çöküşü yaşayan Tarihi Ermenistan'da (Batı Ermenistan) nelerin yapılabileceğinin göstergesi olarak günümüze uzanmışlardır.

Gerek Tarihi Ermenistan gerekse Ermenilerin yaşadığı diğer illerde ve bölgelerde nerede bir tarihi ve estetik bir yapı varsa Ermenilerin elinde çıkmış olması sürpriz değildir.

Bugün İstanbul siluetini Sinan'dan Balyan'lara Ermeni mimarların eserleri süsler.

Aghbashian, sadece Ermenilerin geçmişinin envanterini çıkarmakla kalmaz, katliamlar, pogromlar ve soykırımlardan kurtularak nar taneleri gibi dünya yüzeyine serpilen Ermeni diaspora topluluklarına ilişkin özet bilgiler verir. Diaspora topluluklarının bulundukları coğrafyaya katkı olarak sundukları eserleri, kiliseleri, okulları, yardım kurumlarını sayar. Bunları kültürel çözülme ve asimilasyona karşı mücadele kurumları olarak görür.

Çalışmayı Ermeniler hakkında her türlü bilginin bulunabileceği bir cep ajandası olarak da görmek mümkündür.

Aghbashian çalışmada ayrıca Ermenilerin uygarlığa katkılarından söz ederken bu katkıları yapan Ermenileri de unutmaz. Siyasete, edebiyata, sanata, bilime katkıda bulunan kişilerin de çalışmada önemli bir yer tutması bu kişilere karşı insanlığın borcunu hatırlatan bir şükran köşesi olarak okumalıyız düşüncesindeyim

Ermeniler bulundukları ülkelerde vatandaşlı alamasalar dahi bir tehlike canları pahasına

bulundukları ülkeyi savunma refleksine sahiptirler. Modern tarihte Fransız Devriminden günümüze uzanan bu zincirin önemli halkası Adıyaman'lı Ermeni Misak Manuşyan gelmektedir. Naziler tarafından kurşuna dizilen Manuşyan Panteon'a defnedilen ilk yabancıdır.

Çalışmada, Ermenilerin tarihsel süreçte karşı karşıya kaldıkları resmi ve gayri resmi tarihsel acılar kronolojik olarak okuyucularla paylaşılması yanında, acıların hala geçmediği ve tehlikenin hala var olduğunun altı çizilerek günümüz faciası olarak Artshak Ermenilerinin kaderi örneklenmiştir. Bu kısımlar çalışmanın dikkat çekici ve orijinal bir katkıdır.

Çalışmanın ağırlıklı kısımlardan biri de Soykırım ve günümüze uzanan sistemli inkarıdır. Ermeni Soykırımının Holokost'tan çok önemli bir farkı. Yirminci Yüzyılın bu ilk büyük Soykırımıyla Ermeni halkı anavatanlarında "uygar" dünyanın gözleri önünde Soykırıma uğratılarak vatansız bırakılmışlardır. Bu bakımdan Soykırımın tanınması ve tazmini, insanlığın hala üstünde taşıdığı bir borç olarak durmaktadır.

Soykırımın tanınması ve tazmini insanlık değerlerinin yerleştirilmesi ve korunmasında önemli bir kilometre taşıdır. Soykırımların önlenmesinde adaletin yerleşmesi bakımından önemlidir. Ermeni Soykırımı tanınsa ve failleri gerekli cezaya çarptırılmış olsaydı Holokost olmayabilirdi. Burada altını çizmeden geçemeyeceğimiz bir diğer insanlığın utancı da 21.YY da canlı yayında Artshak Ermenilerinin toplu olarak tarihsel topraklarından sökülerek Soykırıma uğratılması ve Artshak yöneticilerinin hala Azerbaycan da tutsaklığına insanlığın suskunluğudur. İnsanlığın bu utancının temizlemesinin mümkün görünmemesi acı bir tablo olarak durmaktadır. Ne yazıkı k; insanlık Artshak'taki suskunluğunun ve hareketsizliğinin ayıbını üzerinde taşımaktan utanmamaktadır.

Unutulmaması gereken bir gerçeklik de hiçbir tazminatın kaybedilenleri karşılamaktan çok uzak olduğudur. 1,5 Milyon insanın acılar içinde yok edildiğibir süreçten söz ediyoruz. Bunu

ne ile tazmin edebiliriz. İnsanlık henüz bunu karşılamanın kıyısına yaklaşmaktan ve böyle büyük bir suçun tazminini karşılayacak adalet terazisine icat etmekten ve kararlılıktan uzaktır. İnsanlık bu ayıbından bir an önce kurtulma çabasına kararlılıkla girmek zorundadır.

Son olarak, çalışmada Ermeni halkından çalınan malların dile getirilmesi de çalışmanın değerini artıran önemli bölümdür. Devletten halka, yoksulundan zenginine toplumun her kesimi, Ermeni mezarlığından çiftliklere ve fabrikalara kadar Ermenilerden çalınan mallardan nasiplenmiştir. Bu el konulan Ermeni zenginliğinden hiçbir şey geri verilmemiştir. Ermenilerin ellerinden alınan bu zenginlik Türk ve Kürt burjuvazisini yetiştirilmesinde önemli bir kaynak olarak kullanılmıştır.[3]

Hampersum Aghbashian'ı bu kapsamlı ve değerli çalışmasından dolayı yürekten kutluyoruz.

---

[1] Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş Kongresi sayılan Erzurum Kongresinin düzenlendiği Rus Vatandaşı Mıgırdıç Sanasaryan tarafından açılan Sanasaryan Koleji'nin dahi deprem riski bahane edilerek Ermeni yapısı tarihi taş binayı yıkmaktan çekinilmemesini izah etmekte zorlanıyoruz. Yıkım her türlü akıl ve izan'dan uzaktır. Mıgırdıç Sanasaryan'ın Erzurum Sanasaryan Okulu'nun giderlerinin karşılanması için İstanbul'da inşa ettirdiği 1895 yılında mimar Hovsep Aznavuryan'a inşa ettirdiği Sanasaryan Hanı da halen işgal altındadır. İadesi için yapılan hukuki girişimlerin hiçbir yararı olmamıştır. Han bugün Marriot' İnternational zincirinin otellerinden biridir. Kolejin varlıkları arasında Erzurum'da 9 parsel arazi, bir bahçeli ev, Ağveren köyünde geniş tarım arazileri, Gez köyünde 2 parsel arazinin de işgal altında olduğunu ekleyelim.

[2] Sevan Nişanyan'ın Ankara'nın Doğusundaki Türkiye başlıklı Türkçe – İngilizce çalışmasının Türkçe ve İngilizce bölümleri birbirinin aynı değildir. Çalışmanın İngilizce bölümü, Tarihi Ermenistan'daki Ermen eserlerinden kalabilenlerin envanteri gibidir.(Sevan Nişanyan, Ankara'nın Doğusundaki Türkiye (Meraklısı İçin Gezi Rehberi)/Eastern Turkey, A

Traveller’s Handbook, Boyut Yayın, 2006)

[3] Daha geniş bilgi: https://www.international.ucla.edu/armenia/stolenarmenianproperties

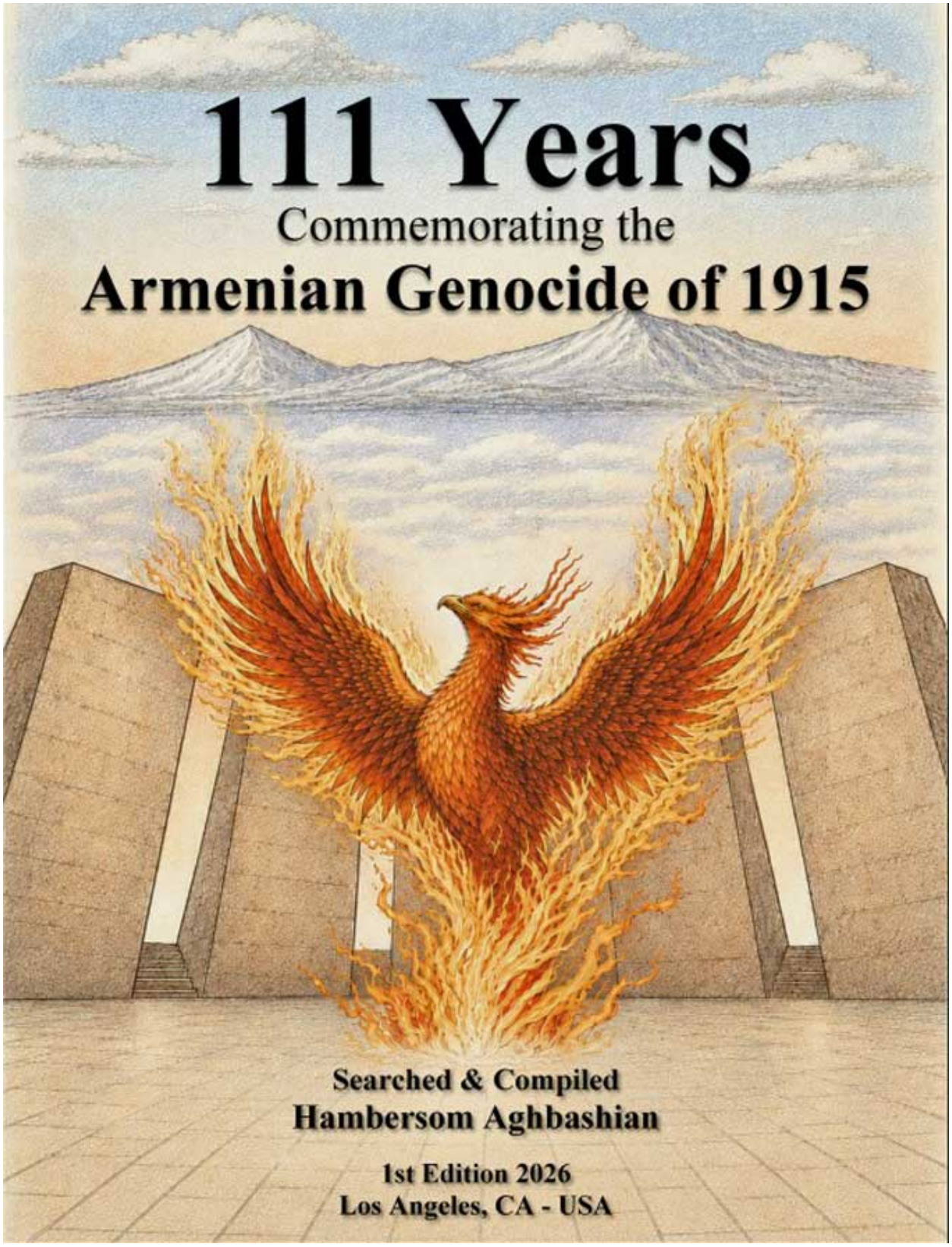
111 Years
Commemorating the
Armenian Genocide of 1915
Searched & Compiled
Hambersom Aghbashian
1st Edition 2026
Los Angeles, CA - USA